

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

SSN Piotr Telusiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 4 listopada 2021 r., I ACa 201/21,
w sprawie z powództwa Gminy S.

przeciwko E. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

o zapłatę

oraz z powództwa wzajemnego E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

przeciwko Gminie S.

o ustalenie

**I. odrzuca skargę kasacyjną w zakresie dotyczącym
powództwa głównego;**

II. uchyla zaskarżony wyrok częściowo:

**- w punkcie II w części oddalającej apelację co do powództwa
wzajemnego,**

- w punkcie III w całości

i sprawę w tym zakresie przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Maciej Kowalski

Tomasz Szanciło

Piotr Telusiewicz

[r.g.]

UZASADNIENIE

Gmina S. wniosła o zasądzenie od E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością we W. 112 612,51 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 7 marca 2019 r., natomiast E. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością we W. we wniesionym powództwie wzajemnym domagała się zmiany umowy sprzedaży energii elektrycznej i świadczenia usługi bilansowania handlowego z 22 listopada 2017 r. przez zwiększenie jednostkowej ceny energii elektrycznej dla dostaw energii elektrycznej realizowanych od 1 maja 2018 r. do 31 grudnia 2019 r.

Wyrokiem z 18 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Łomży zasądził od pozwanej na rzecz powódki 112 612,51 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 7 marca 2019 r. do dnia zapłaty (pkt I); oddalił powództwo wzajemne (pkt II); zasądził od pozwanej na rzecz powódki 16 448 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt III) i nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa nieuiszczone koszty sądowe (pkt IV).

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 4 listopada 2021 r., na skutek apelacji pozwanej, zmienił w powyższy wyrok w pkt. I o tyle, że kwotę 112 612,51 zł obniżył do 92 430,02 i oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt Ia), w pkt. III w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki 14 521 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt Ib) i w pozostałym zakresie oddalił apelację (pkt II).

Sąd ten ustalił, że strony 22 listopada 2017 r. zawarły umowę, której przedmiotem była dostawa (sprzedaż) energii elektrycznej i świadczenia usług bilansowania handlowego. Na jej podstawie E. spółka z ograniczoną

odpowiedzialnością zobowiązała się do sprzedaży Gminie S. energii elektrycznej od dnia zawarcia umowy do 31 grudnia 2019 r. w cenach za 1 MWh: 190,60 zł netto (234,44 zł brutto) dla oświetlenia ulicznego oraz 219,80 zł netto (270,36 zł brutto) dla oświetlenia budynków i obiektów. Pozwana 4 września 2018 r. zwróciła się do Gminy z wnioskiem o renegotiację umowy, powołując się na nadzwyczajne zmiany (wzrosty) cen energii elektrycznej. W dniu 4 października 2018 r. pozwana zaprzestała dostaw energii elektrycznej do punktów poboru. Gmina S. zawarła wówczas umowę ze sprzedawcą rezerwowym P. spółka akcyjna w R., przewidującą znacznie wyższe ceny energii. Pismem doręczonym 3 grudnia 2018 r. Gmina S. wezwała pozwaną do wznowienia sprzedaży energii elektrycznej. Od 25 grudnia 2018 r. pozwana wznowiła dostarczanie energii elektrycznej w oparciu o umowę z 22 listopada 2017 r.

W okresie od 4 października do 24 grudnia 2018 r. P. spółka akcyjna w R. wystawiła na rzecz Gminy faktury za dostawę energii elektrycznej na łączną kwotę 151 129,84 zł brutto. Według wyliczeń powódki, gdyby umowa z pozwaną była realizowana, to wynagrodzenie za dostawę energii za analogiczny okres wyniosłoby 38 517,33 zł. Pismem doręczonym 28 lutego 2019 r. Gmina wezwała pozwaną do dobrowolnej zapłaty 112 612,51 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie – w terminie 7 dni.

Sąd Apelacyjny uznał, że pozwana spółka nie wywiązała się z ciążącego na niej na podstawie zawartej umowy obowiązku, ponieważ od 4 października do 24 grudnia 2018 r. wstrzymywała się z dostawami energii na rzecz powódki. Wobec zaprzestania dostarczania energii przez pozwaną powódka zawarła w tym samym dniu ze sprzedawcą rezerwowym umowę, która obowiązywała do czasu wznowienia dostaw. Skoro zaś zapłaciła sprzedawcy rezerwowemu wyższą kwotę za dostarczenie tej samej ilości energii w okresie, w którym zgodnie z umową pozwana zobowiązana była realizować usługę, powódka poniosła z tego tytułu szkodę majątkową.

Sąd Apelacyjny za zasadne uznał jedynie dokonanie korekty zaskarżonego orzeczenia w zakresie, w jakim zasądzona od pozwanej na rzecz powódki kwota odszkodowania obejmowała podatek od towarów i usług. W ocenie tego Sądu nie

było natomiast podstaw do dokonania jakiejkolwiek ingerencji w umowę stron przez jej zmianę na podstawie art. 357¹ k.c. Dochodzone powództwem wzajemnym roszczenie ma związek z prowadzoną przez pozwaną działalnością gospodarczą polegającą na sprzedaży energii elektrycznej, pozyskiwanej na Towarowej Giełdzie Energii. Powódka wzajemna jako profesjonalista zawierający umowy długoterminowe jest obciążona szczególnym rodzajem ryzyka, wyższym niż jej kontrahent. Każda aktywność gospodarcza, w szczególności związana z zawieraniem transakcji giełdowych, niesie za sobą ryzyko, albowiem jest uzależniona od czynników niedających się w pełni przewidzieć. Ewentualnych strat z danego kontraktu (transakcji) nie można określać wyłącznie w kategoriach zobiektywizowanych, oderwanych od rozmiarów prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej. Na zmiany cen towarów, surowców i energii wpływa szereg czynników o charakterze globalnym, a same zmiany koniunktury (popytu, czy podaży) należą do zjawisk typowych, w szczególności gdy są rozciągnięte na przestrzeni dłuższego czasu. Należy je zaliczać do ryzyka gospodarczego, z jakim winien liczyć się każdy przedsiębiorca, a w szczególności działający na tak wrażliwym rynku jak rynek energii elektrycznej. Zmiana cen na określonym rynku może być traktowana jako nadzwyczajna zmiana stosunków – jednak nie wydaje się, aby możliwe było rozciąganie tego poglądu na transakcje powiązane z rynkiem giełdowym. Występujące zmiany cen należało zaliczyć do ryzyka gospodarczego, z jakim winien liczyć się przedsiębiorca.

Nie ma też wątpliwości, że powódka wzajemna w żadnej mierze nie wykazała, iż spełnienie świadczenia wiązałoby się dla niej z nadmierną trudnością lub groźbą rażącej straty. Ocena ewentualnej straty powinna bowiem uwzględniać relację kosztów świadczenia do jego wartości. Tymczasem powódka nie wykazała, że w wyniku wykonania umowy stron jest zagrożona upadłością itp. Nic nie wskazuje, że ewentualne niepowodzenie finansowe powódki wzajemnej związane z realizacją umowy, godziłyby w fundamenty jej funkcjonowania.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pozwana (powódka wzajemna), wskazując, że zaskarża go w całości, zarzuciła naruszenie:

1. art. 316 § 1 w zw. z art. 391 w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c., art. 5 ust. 2a lit. 1 pkt b ustawy Prawo energetyczne w brzmieniu obowiązującym do 17 czerwca 2019 r., przez nieodniesienie się do braku umowy rezerwowej sprzedaży energii elektrycznej;
2. art. 316 § 1 w zw. z art. 391 w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c., art. 9 ust. 1, ust. 2 pkt 1 oraz ust. 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w zw. z art. 58 k.c. przez nieodniesienie się do zarzutu nieważności umowy sprzedaży rezerwowej energii elektrycznej;
3. art. 471 w zw. z art. 361 w zw. z art. 363 k.c. przez przyjęcie, że ziściły się przesłanki dla konstruowania przez powódkę roszczenia odszkodowawczego;
4. art. 316 § 1 w zw. z art. 391 w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c. i art. 65 k.c. przez nieuwzględnienie, że wzrost cen na rynku hurtowym energii w 2018 r. stanowił „siłę wyższą” w rozumieniu § 1 ust. 1 pkt 13 umowy łączącej strony, stanowiąc jednocześnie okoliczność wyłączającą odpowiedzialność za skutki przerwy w dostawie energii elektrycznej;
5. art. 316 § 1 w zw. z art. 391 w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 382 k.p.c. i art. 58 w zw. z art. 495 w zw. z art. 475 § 1 k.c. przez nieodniesienie się do podniesionego przez pozwanego zarzutu powstania niemożliwości gospodarczej wykonania przez pozwanego (powoda wzajemnego) łączącej strony umowy sprzedaży energii elektrycznej i świadczenia usługi bilansowania handlowego, a tym samym jej wygaśnięcia *ex lege*;
6. art. 357¹ k.c. przez błędną wykładnię polegającą na wyłączeniu jego zastosowania w wyniku odmówienia zastosowania determinanty „nadzwyczajnej zmiany stosunków” z uwagi na zaopatrywanie się przez pozwaną (powódkę wzajemną) po części na Towarowej Giełdzie Energii spółce akcyjnej oraz przez przyjęcie, że skarżąca nie wykazała wystąpienia po jej stronie „rażącej straty” w wykonaniu zawartej z powódką (pozwaną wzajemną) umowy, albowiem nie wykazała, że w wyniku jej wykonania była lub jest zagrożona upadłością lub jej wykonanie godziłoby w fundamenty funkcjonowania pozwanej (powódki wzajemnej).

Z powołaniem się na powyższe zarzuty skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku co do punktu I (w zakresie, w jakim Sąd zasądził od spółki E.

spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na rzecz Gminy S. wskazane tam kwoty), a także co do punktów II i III, uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego w Łomży z 18 grudnia 2020 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy wskazać, że bezwzględnym wymogiem jest, aby zakres zaskarżenia skargi kasacyjnej i wniosek o jej uchylenie lub o uchylenie i zmianę orzeczenia były ze sobą ściśle skorelowane, przy czym brak tej korelacji skutkuje odrzuceniem skargi (zob. m.in. postanowienia SN: z 12 października 2007 r., V CSK 309/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 81; z 23 sierpnia 2012 r., III CSK 161/12; z 10 maja 2024 r., III CZ 365/23, i z 13 sierpnia 2024 r., I CSK 1066/23). Wymaganie powyższe jest niezależne od rozmiarów rozbieżności między zakresem zaskarżenia a wnioskiem z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.; korelacja między wskazanymi elementami konstrukcyjnymi skargi powinna być bowiem pełna (zob. np. postanowienie SN z 30 grudnia 2021 r., II CSK 204/21). W orzecznictwie dominuje przy tym stanowisko, że Sąd Najwyższy nie może ustalić zakresu i treści wskazanych wymagań konstrukcyjnych skargi w drodze jakichkolwiek zabiegów interpretacyjnych (zob. postanowienie SN z 11 stycznia 2011 r., V CSK 272/10).

W badanej skardze kasacyjnej pozwana w sposób jednoznaczny zaskarżyła orzeczenie w całości, ale wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku co do punktu I w zakresie, w jakim Sąd zasądził od E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na rzecz Gminy S. wskazane tam kwoty. Oznacza to, że w zakresie dotyczącym powództwa głównego skarżąca nie powiązała w prawidłowy sposób wniosku skargi kasacyjnej z zakresem, w którym zaskarżyła przedmiotowy wyrok. W skardze brak jest zatem fundamentalnej korelacji między zakresem zaskarżenia a zakresem wniosku kasacyjnego, co musi skutkować odrzuceniem skargi (zob. postanowienie SN z 20 listopada 2024 r., I CSK 2817/24).

Dodatkowo należy zauważyć, że zaskarżony skargą kasacyjną punkt I wyroku, w którym Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że kwotę 112 612,51 zł obniżył do 92 430,02 zł, oddalił powództwo w pozostałym zakresie, a ponadto kwotę 16 448 zł zasądzoną tytułem zwrotu kosztów postępowania obniżył do 14 521 zł, jest korzystny dla pozwanej wnoszącej

skargę kasacyjną, co dodatkowo czyni skargę skierowaną przeciwko temu rozstrzygnięciu niedopuszczalną również ze względu na brak pokrzywdzenia (zob. uchwałę 7 sędziów SN – zasadę prawną z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108).

Z powyższego względu Sąd Najwyższy orzekł, jak w punkcie I wyroku (art. 398⁶ § 3 w zw. art. 398⁶ § 2 k.p.c.).

Odnosząc się do skargi kasacyjnej w zakresie dotyczącym powództwa wzajemnego, należy przede wszystkim wskazać, że jej zarzuty podniesione w punktach od pierwszego do trzeciego wprost odnoszą się do oddalenia apelacji w zakresie dotyczącym powództwa głównego, to jest tej części zaskarżonego wyroku, co do której skarga kasacyjna została odrzucona. Tej części orzeczenia dotyczą również zarzuty czwarty i piąty. Z poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych wynika, że w zawartej umowie strony ustaliły, iż nie ponoszą odpowiedzialności za niewykonanie bądź nienależyte wykonanie zobowiązań będące następstwem działania siły wyższej. Zagadnienie, czy w okolicznościach sprawy doszło do działania siły wyższej, odnosi się zatem do niewykonania zobowiązania przez pozwaną (zaprzestania dostaw energii elektrycznej). Z kolei w zakresie dotyczącym zarzutu powstania niemożliwości gospodarczej wykonania przez pozwaną zawartej przez strony umowy należy wskazać, że niemożliwość tego rodzaju nie może być uznana za niemożliwość świadczenia, bo w takiej sytuacji zastosowanie znajdują art. 357¹ lub art. 358¹ k.c., które wprowadzają kryteria uwzględniania wpływu nadzwyczajnych zmian okoliczności na zobowiązanie, co wyłącza rozszerzającą wykładnię pojęcia niemożliwości świadczenia (zob. wyrok SN z 26 maja 2021 r., V CSKP 21/21). Dlatego to, czy w okolicznościach sprawy doszło do niemożliwości gospodarczej wykonania umowy, odnosi się do okresu, w którym pozwana zaprzestała dostaw energii elektrycznej. W sprawie nie było bowiem przedmiotem sporu ustalenie przez Sąd *meriti*, że poczynając od 25 grudnia 2018 r. pozwana wznowiła dostarczanie powódce energii elektrycznej w oparciu o umowę z 22 listopada 2017 r., a zatem od tego dnia zawarta przez strony umowa była ponownie wykonywana.

Za zasadny należało natomiast uznać podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut błędnej wykładni art. 357¹ k.c. polegającej na wyłączeniu jego zastosowania na skutek uznania, że w sprawie nie doszło do nadzwyczajnej zmiany stosunków z uwagi na zaopatrywanie się przez powódkę wzajemną na giełdzie towarowej oraz przez przyjęcie, iż powódka wzajemna nie wykazała wystąpienia po jej stronie rażącej straty w wykonaniu zawartej z pozwaną wzajemną umowy, albowiem nie wykazała, że w wyniku jej wykonania była lub jest zagrożona upadłością lub wykonanie umowy godziłoby w fundamenty funkcjonowania powódki wzajemnej.

Według art. 357¹ k.c. modyfikacja umownego zobowiązania jest dopuszczalna, o ile:

- 1) doszło do nadzwyczajnej zmiany stosunków,
- 2) zmiana ta niesie za sobą nadmierną trudność w spełnieniu świadczenia lub grozi jednej ze stron rażącą stratą,
- 3) strony nie przewidywały – opisanych w punkcie 2 – ustawowych następstw nadzwyczajnej zmiany stosunków.

Ocena, czy określone okoliczności przez ich wpływ na zobowiązanie umowne mogą być zakwalifikowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków, należy każdorazowo do sądu orzekającego (zob. np. wyroki SN: z 19 listopada 2014 r., II CSK 191/14; z 8 marca 2018 r., II CSK 303/17).

Hipotezą art. 357¹ k.c. objęte są zdarzenia nadzwyczajne o charakterze powszechnym, niezależne od woli stron, wykraczające poza typowe ryzyko gospodarcze. Chodzi o zdarzenie rzadko zachodzące, niezwykle, wyjątkowe. Do takich sytuacji zaliczane są także gwałtowne zmiany poziomu cen na rynku. Dotyczy to również gwałtownych zmian cen, jeżeli ustalane są one na giełdzie, o ile tylko mają one wyjątkowy, normalnie niespotykany charakter. Okoliczność pozyskiwania energii elektrycznej przez przedsiębiorstwo trudniące się jej sprzedażą na giełdzie towarowej sama przez się nie wyłącza możliwości zastosowania omawianego przepisu i uznania zmiany cen za nadzwyczajną zmianę stosunków. W okolicznościach konkretnej sprawy każdorazowo rozważenia wymaga jednak, czy zmiana ta wykraczała poza normalne, spotykane na danej giełdzie zmiany cen. Chodzi o zmiany mające obiektywny, niezależny od stron charakter, istotnie wykraczająca

poza granice tzw. zwykłego ryzyka kontraktowego, których strony nie przewidywały przy zawieraniu umowy i nie miały podstaw, aby je w normalnym toku rzeczy przewidywać. Niewątpliwie transakcje giełdowe wiążą się z określonym, niekiedy znaczącym ryzykiem gwałtownej zmiany cen, nie można jednakże, po uprzednim uwzględnieniu specyfiki danej giełdy, wykluczyć, aby zmiana taka została uznana za nadzwyczajną zmianę stosunków w rozumieniu art. 357¹ k.c.

Nie budzi wątpliwości, że skutki nadzwyczajnej zmiany stosunków, o których mowa w powyższym przepisie, muszą być tego rodzaju, że spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażącą stratą. Określenie „rażąca strata” nie powinno być interpretowane w oderwaniu od istoty i celu konkretnego zobowiązania. Spełnienie tej przesłanki wymaga rozważenia okoliczności konkretnego przypadku. Pojęcia rażącej straty z art. 357¹ k.c. nie można zawężać do sytuacji, gdy wykonanie umowy zagraża upadłością strony umowy bądź godzi w fundamenty jej funkcjonowania. O rażącej stracie decyduje przede wszystkim porównanie aktualnej wartości świadczeń odniesione do całego okresu na jaki została zawarta umowa. Uwzględnić należy jednak również skutki wykonania zobowiązania dla majątku strony, zważywszy na jego cel i to, jakich korzyści z jego wykonania strona mogła się spodziewać. Ogólny stan prowadzonego przedsiębiorstwa, w tym rozmiar prowadzonej działalności, mają zatem znaczenie przy dokonywaniu oceny, czy nadzwyczajna zmiana stosunków niesie za sobą nadmierną trudność w spełnieniu świadczenia lub grozi jednej ze stron rażącą stratą.

Sąd Apelacyjny błędnie przyjął, że zmiana cen w odniesieniu do transakcji powiązanych z rynkiem giełdowym nie może być uznana za nadzwyczajną zmianę stosunków w rozumieniu art. 357¹ k.c. W konsekwencji nie ustalił, czy zmiana cen na giełdzie, na której powódka wzajemna pozyskiwała energię elektryczną, mogła być uznana za nadzwyczajną zmianę stosunków i czy w dacie zawierania umowy nie miała ona podstaw, aby przewidywać zaistniały wzrost cen na giełdzie towarowej.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że powódka wzajemna – jako profesjonalista – powinna przewidywać potencjalne zmiany cen energii, ale także odpowiednio odczytywać trendy rynkowe i reagować na nie z odpowiednim wyprzedzeniem. Sąd ten nie ustalił jednak w jednoznaczny sposób czy powódka wzajemna miała przy

zawieraniu umowy podstawy do przewidywania wystąpienie zaistniałej zmiany cen. Niewątpliwie z art. 355 § 2 k.c. wynika, że należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności. Profesjonalizm dłużnika powinien przejawiać się postępowaniu zgodnym z regułami fachowej wiedzy oraz sumienności. Od profesjonalisty wymaga się większej zapobiegliwości, rzetelności oraz dokładności. Należyta staranność osoby zawodowo wykonującej zobowiązanie – poza sytuacjami, w których umówiono się inaczej – jest jednak rozumiana jako przeciętnie wymagana, a więc zachowująca ustaloną wzorcem średnią na wystarczającym poziomie, na tyle dobrym, aby prawidłowo wykonać określone czynności zawodowe (zob. np. wyrok SN z 16 marca 2023 r., II CSKP 460/22). Nie wszystkie zatem występujące, w tym również na giełdzie, zmiany cen należy zaliczać do normalnego ryzyka gospodarczego, z jakim winien liczyć się przedsiębiorca.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w punkcie II wyroku (art. 398¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 k.p.c.).

Maciej Kowalski

Tomasz Szanciło

Piotr Telusiewicz

(a.z.)

[a.ł]